

Varapuheenjohtaja Olli Rehn

Suomen Atlantti-Seuran kevätkokous 17.5.2013

## **Eurooppa ja Yhdysvallat kumppaneina maailmantaloudessa**

Hyvät naiset ja herrat, arvoisat Atlantti-seuran jäsenet ja vieraat,

Kiitän Suomen Atlantti-seuraa mahdollisuudesta käyttää puheenvuoro kevätkokouksessanne. Minulle annettu aihe "Eurooppa ja Yhdysvallat kumppaneina maailmantaloudessa" on ajankohtainen.

Ennen kuin uppoan päivän teemaan haluan kertoa muutamalla sanalla omasta transatlanttisesta henkilöhistoriastani, joka ankkuroituu pitkälle Suomen ja Yhdysvaltain välisten suhteiden historiaan.

Suomihan on tunnetusti ainoa maa maailmassa, joka ennen toista maailmansotaa maksoi velkansa takaisin Yhdysvalloille viimeistä penniä myöten. Tällä oli suuri merkitys sille sympatialle, jota Yhdysvalloissa koettiin Suomea kohtaan varsinkin talvisodan mutta myös erillissodaksi tulkitun jatkosodan aikana samoin kuin kylmänsodan vuosikymmeninä.

Tuon Amerikan Suomelle myöntämän lainan maksueristä koottiin erityinen ASLA-rahasto, joka rahoitti useiden opiskelija- ja tutkijapolvien opintoja ja tutkimustyötä Yhdysvalloissa kylmän sodan aikana. Osaltani hain ASLA-stipendia varusmiespalveluksen aikana ja sen avulla pääsin vähän yli 30 vuotta sitten opiskelemaan Yhdysvaltoihin kansantaloustiedettä, kansainvälistä politiikkaa ja journalismia.

Koska asiasta on esiintynyt epäilyjä, haluan selventää, että sain stipendin nimenomaan akateemisilla eikä urheilullisilla ansioilla. Perustelen tätä sillä, että Minnesotassa sijaitseva opinahjoni Macalester College pääsi 30 vuotta sitten Yhdysvalloissa valtakunnalliseen julkisuuteen sen johdosta, että Macalesterin amerikkalaisen jalkapallon joukkue saavutti Yhdysvaltain ennätyksen eli 53 peräkkäistä ottelua ilman yhtään voittoa! Minun ansioni tässä jäi siihen, että annoin yliopistoni jenkkiputareille lisävalmennusta kansantaloustieteessä, mikä oli eurooppalaisen jalkapallon pelaajalle paras mahdollinen henkivakuutus perjantai-illan bileiden loppuvaiheita silmällä pitäen.

Varmemmaksi vakuudeksi Macalester Collegen saavutuksista voin kertoa miten niitä kuvattiin valtakunnalliseen levitykseen päätyneessä Ville Vallaton -sarjakuvassa. Ville oli taas tehnyt jotain pahojaan ja hän esiintyi kuvassa jalkapallokypärä päässä, kallella kypärin. Siinä isä nuhtelee Ville Vallatonta ja toteaa hänelle: "Ellet ala käyttäytyä kunnolla, lähetän sinut Macalesteriin!" Näin ollen euroatlanttinen henkilöhistoriani alkoi nimenomaan akateemisissa eikä urheilullisissa merkeissä.

Hyvät naiset ja herra, hyvät ystävät,

Euroopalla ja Yhdysvalloilla on enemmän yhtäläisyyksiä kuin millään muilla alueilla maailmassa. Kaiken perustana ovat yhteiset arvot.

Eurooppalaisilla ja amerikkalaisilla usko kansanvaltaan, oikeusvaltioon ja vapauteen on selkäytimessä. Usko ihmisten väliseen tasa-arvoon ja jokaisen henkilön perusoikeuksiin on

yhteiskuntiemme kulmakivi. Näissä arvoissa kiteytyvät edelleen eurooppalaisen ja amerikkalaisen elämäntavan periaatteet.

Kumppanuutemme on luonnollinen seuraus näistä yhteisistä arvoista ja historiasta. Se tuo mukanaan sekä mahdollisuuksia että velvoitteita.

Tohtori Henry Kissinger täyttää 90 vuotta kymmenen päivän päästä. Hänen uraansa määrittää ei vain Kiinan strategisen merkityksen "löytäminen", vaan yhtä lailla Euroopan ja Yhdysvaltojen välisen erityissuhteen korostaminen.

Viime aikoina on muuten hieman lohduttanut Kissingerin tunnettu toteamus, johon rohkenen tässä viitata: "Johtaja ei ansaitse tätä nimitystä, ellei hänellä ole kykyä aika ajoin seisoa yksin tavoitteidensa takana". Hyvin sanottu, vaikka demokratiassa ei pitkän päälle riitä seisoa vain yksin tavoitteiden takana, vaan siihen tarvitaan kansan tuki.

Kansanvalta edellyttää poliittisilta johtajilta keskustelun alustamista ja näkemysten perustelemista, kansalaisten kuuntelemista ja aitoa vuoropuhelua heidän kanssaan. Kansanvallan luihin ja ytimiin kuuluu toimivien ja eteenpäin katsovien vaihtoehtojen esittäminen, ei pelkästään ratkaisujen torjuminen.

En edes kuvittele olevani Kissingerin opetuslapsi, mutta Kissingerin poliittista realismia painottava näkemys on tarpeen myös kehitettäessä Euroopan unionia ja nimenomaan Euroopan ja Yhdysvaltojen strategista ja taloudellista kumppanuutta.

Yhdysvallat ja EU ovat maailman kaksi suurinta taloutta, jotka yhdessä vastaavat puolesta maailmantalouden tuotannosta ja käyvät kolmanneksen kaupasta. Suunnitteilla oleva euro-atlanttinen vapaakauppa-alue olisi toteutuessaan maailman suurin vapaakauppa-alue. Sillä olisi tärkeä taloudellinen ja turvallisuuspoliittinen merkitys.

Vuodesta 2008 lähtien maailmantaloutta vaivannut finanssi- ja velkakriisi on ollut ensi sijassa Euroopan ja Yhdysvaltojen kriisi. Maailman kaksi varakkainta aluetta ajautuivat finanssimarkkinoiden ruokkiman ylivelkaantumisen seurauksena syvään kriisiin, jonka taltuttaminen on vaatinut ennennäkemättömiä toimia.

Kriisin alusta alkaen olemme aktiivisesti tehneet yhteistyötä eurooppalaisten ja amerikkalaisten kesken taantumien katkaisemiseksi, rahoitusmarkkinoiden sääntelyn uudistamiseksi sekä kansainvälisten taloudellisten instituutioiden parantamiseksi.

Viimeksi viime viikonloppuna G7-maiden talouskokouksessa Lontoon lähellä haettiin yhteisiä ratkaisuja talouskasvun vahvistamiseksi. Erityisesti keskusteltiin finanssipolitiikan oikeasta virityksestä sekä pankkien taseiden korjaamisesta luottohanojen avaamiseksi. G7 on palaamassa juurilleen kehittyneiden teollisuusmaiden tärkeimpänä foorumina talouspolitiikan yhteensovittamisessa. Siellä Yhdysvallat, EU ja Japani voivat etsiä ratkaisuja yhteisiin ongelmiin.

Kriisi on paljastanut suuria eroja valtioiden iskunkestävyydessä ja kriisinhallinnassa. Yhdysvallat ja EU eroavat tässä suhteessa toisistaan erityisesti kahdessa mielessä.

Ensinnäkin Yhdysvaltojen liittovaltiomalli on jo pitkään nojautunut yhteiseen rahoitukseen. Alexander Hamilton ja Thomas Jefferson pääsivät kuuluisaan sopimukseen osavaltioiden velkojen yhdistämisestä unionin velaksi vuonna 1790. Velkojen yhdistämisellä tavoiteltiin laajojen ja

likvidien lainamarkkinoiden syntyä ja korkeaa luottokelpoisuutta unionin yhteisen selkänöjan turvin. Lisäksi Yhdysvaltojen keskuspankillla on laajemmat valtuudet Euroopan keskuspankkiin verrattuna.

Nämä seikat tekivät mahdolliseksi toteuttaa Yhdysvalloissa sellaisia toimia, jotka eivät olleet mahdollisia 27 itsenäisestä jäsenvaltiosta koostuvassa EU:ssa. Toinen ero löytyy päätöksenteon rakenteesta ja kriisivalmiudesta. Euroalueen päätöksenteko perustuu yksimielisyyteen, joka ei suosi nopeita ja tehokkaita ratkaisuja. Lisäksi vakausmekanismin täydellinen puuttuminen kriisin iskiessä heikensi euroalueen kriisivalmiutta. Se piti luoda tyhjästä keskellä polttavaa kriisiä.

Samaan aikaan syntyy jatkuvasti uusia haasteita. EU:n ja Yhdysvaltojen yhteenlaskettu väestö ei edusta kuin reilua kymmenesosaa maailman väestöstä.

Meneillään onkin tuntuva muutos maailmantaloudessa. Viimeisten 20–30 vuoden aikana maailmantalouden hallitseva ilmiö on ollut Kiinan ja muiden kehittyvien talouksien nousu. Vallitsevalla trendillä Kiinan kansantuote ohittaisi EU:n viimeistään ensi vuosikymmenen alkupuolella.

Mutta muutosten edessä ei tule antaa periksi. Yksi tapa vastata tähän haasteeseen on vahvistaa transatlanttista kumppanuuttamme.

EU ja Yhdysvallat ovat päättäneet nostaa taloussuhteensa uudelle tasolle käynnistämällä kattavaa kauppaa- ja investointisopimusta koskevat neuvottelut. Ne on tarkoitus käynnistää alkavan kevään kuluessa. Niiden tuloksena syntyvä EU:n ja Yhdysvaltojen välinen sopimus olisi suurin kahdenvälinen sopimus kautta aikojen. Laskelmien mukaan hyödyt EU:lle ja Yhdysvalloille olisivat 200 miljardin euron tuntumassa.

Mistä tässä on sitten kyse? Transatlanttisessa kauppaa ja investointeja koskevassa kumppanuudessa on tarkoitus mennä pidemmälle kuin perinteisissä vapaakauppasopimuksissa, jotka perustuvat tullien poistamiseen ja investointien, palveluiden ja julkisten hankintojen markkinoiden avaamiseen. Näiden toimien lisäksi pyritään yhtenäistämään sääntöjä ja standardeja, jotta tuotteet ja palvelut pääsisivät esteettömästi markkinoille.

Hyödyt olisivat molemminpuolisia sekä yrityksille että kuluttajille Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Mutta näillä neuvotteluilla on myös suuri poliittinen merkitys. Talouskriisi on lisännyt protektionismin houkuttelevuutta. Vastavoimana tälle EU:n ja Yhdysvaltojen kumppanuuden vahvistaminen korostaisi avoimien markkinatalouksien merkitystä ja mahdollisuuksia. Sillä olisi myös merkittäviä myönteisiä työllisyysvaikutuksia.

Hyvät naiset ja herrat,

Maailman jatkuva muuttuminen vaati sopeutumiskykyä. Tässä suhteessa tutkija Parag Khannan toteamus on huomionarvoinen:

*"Sata vuotta sitten geopolitiikka jyräsi globalisaation, mikä laukaisi ensimmäisen maailmansodan. Kysymys kuuluu, toistaako historia itseään nyt vuosisatoja myöhemmin. Vastauksesta emme voi olla varmoja, mutta nyt kun "toinen maailma" muokkaa sekä geopolitiikkaa että globalisaatiota, diplomatia muuttuu yhä enemmän taiteeksi."*

On hyvä muistaa EU:n alkuperäinen tarkoitus. Unioni perustettiin toisen maailmansodan jälkeen pirstaleisen Euroopan yhdistämiseksi. Turvaamalla rauhaa yhteistyön ja integraation kautta pystyimme kehittämään maailman parhaimmat hyvinvointivaltiot. EU on edelleen rauhan ja vakauden projekti, mistä Nobel-palkinto on hyvä muistutus.

EU:n laajentumisen jatkuminen Länsi-Balkanilla on yksi viime aikojen merkittävimmistä saavutuksista. Kroatiasta tulee EU:n 28. jäsenmaa tänä kesänä. Serbia ja Kosovo ovat hiljattain ottaneet suuren askeleen eteenpäin kohti EU-jäsenyyttä solmimalla historiallisen sopimuksen suhteidensa kehittämiseksi. EU:lla on ollut ratkaiseva merkitys tämän sopimuksen edistämisessä.

Euroopan komission tavoitteena on jäsenyysneuvotteluiden aloittaminen Serbian kanssa ja Kosovon EU-tien edistäminen kumppanuussopimuksen avulla. Presidentti Martti Ahtisaari voi aivan oikeutetusti tuntea ylpeyttä vuosituhannen vaihteessa tekemästään sovittelutyöstä, joka loi pohjan nyt saavutetulle ratkaisulle. Tämä ei olisi onnistunut ilman tiivistä yhteistyötä EU:n ja Yhdysvaltojen välillä.

Hyvät naiset ja herrat,

Kuten monet teistä keski-ikäisistä kohtalotovereista, olen oman työurani aikana kokenut ainakin kaksi suurta murrosta, joista kylmän sodan päättyminen oli ensimmäinen ja tällä maailmankolkalla varmasti merkittävin. Se oli Euroopan ideologisen ja sotilaallisen kahtiajaon päätepiste ja Euroopan integraation toinen alku.

Suomelle Euroopan kahtiajakoon sopeutuminen oli ollut kuin ulkopoliittinen haarniska, joka oli kannettava itsenäisyyden varmistamiseksi. Monet toivoivat, että kahtiajako ei päättyisi, koska siitä voisi seurata meille vain suurempi haarniska. Nyt tämä haarniska poistui kuitenkin kokonaan ja edessä oli vapaan valinnan mahdollisuus sekä integraation että turvallisuuspolitiikan osalta. Suomi valitsi Euroopan unionin jäsenyyden ja tiiviin yhteistyön Naton rauhankumppanina.

Toinen murros käynnistyi 1990-luvulla, jolloin talouden globalisaatio nopeutui ja Euroopan Unioni syveni ja laajeni. Vuosituhannen vaihteessa maailmanpolitiikan mannerlaatat jälleen järkkäyivät, kun turvallisuuskuva muuttui, Kiinan taloudellinen nousu vaikutti kaikkialla ja maailmanjärjestys muuttui yksinapaisesta moninapaiseksi.

Euroopassa ei kaikki mennyt kuitenkaan odotusten mukaisesti, varsinkaan 2000-luvulle tultaessa. Kunnianhimoiset suunnitelmat perustuslaillisen sopimuksen hyväksymiseksi karahivat kansanäänestyksiin Ranskassa ja Hollannissa. Samalla Euroopan talous kärsi sitkeistä kilpailukyky- ja työttömyysongelmista.

Tällä on ollut olennaista vaikutusta integraation ja unionin suuntaan. Monimutkaisen ja kansalaisten vieroksuman instituutiokikkailun sijaan painopiste on käännetty käytännönläheisen yhdentymisen suuntaan. Voi sanoa, että olosuhteiden pakosta, mutta olkoon niin. Tutkijat puhuisivat federalismin vaihtumisesta funktionalismiin EU:n punaisena lankana.

Funktionalismilla en tässä viittaa Alvar Aallon arkkitehtuuriin enkä rakennustaiteeseen, vaikka tällä suuntauksella on samoja piirteitä kuin kaimallaan valtio- ja integraatioteoriassa. Funktionalismi lähtee nimensä mukaisesti siitä, että Euroopan unionin tehtävänä eli "funktiona" on etsiä käytännöllisiä ratkaisuja sellaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, joita ei voida ratkaista kansallisvaltion sisällä. Sen tunnuslause on "form follows function" - eli instituutiot on muokattava

tehtävien mukaan, ei päinvastoin. Liike on päämäärää tärkeämpi, mutta kyllä liikkeellä suunta pitää olla.

Nyt se suunta on nujertaa velkakriisi ja lujittaa talousliittoa, jotta voidaan luoda käytännön edellytykset kestäväälle kasvulle ja paremmalle työllisyydelle.

Meillä suomalaisilla on paljon annettavaa EU:n kehittämiseen. Ei marisijoina, vaan rakentajina. Vaikeina aikoina on hyvä muistaa, että eurooppalainen yhteistyö on yleensä edennyt kriisien kautta. Suomalaisten kannattaa työskennellä yhdessä muiden eurooppalaisten kanssa, jotta Euroopan unioni tulisi kriisistä ulos vahvempana ja yhtenäisempänä kuin ennen. Menneistä virheistä on opittava ja unionista on tehtävä nykyistä toimintakykyisempi ja vahvempi.

Hyvät naiset ja herrat,

Myös Euroopan ja Yhdysvaltojen kumppanuus vaatii jatkuvaa työtä.

Kansainvälisten kriisien ratkaisemisessa tarvitaan yhtenäistä Euroopan Unionia Yhdysvaltojen kumppanina. Yksi esimerkki: Syyrian kriisi on eskaloitumassa ja siihen tarvitaan poliittinen ratkaisu, jonka muovaamisessa Yhdysvallat, EU ja Venäjä ovat avainasemassa.

Voidakseen olla tasavertainen kumppani USA:n kanssa ja painonsa arvoinen globaalitoimija, Euroopan on oltava nykyistä yhtenäisempi. Vain yhtenäisenä Eurooppa voi taata kansalaisilleen turvallisuutta ja hyvinvointia. Mikään jäsenmaa ei yksin pysty siihen. Euroopan tiiviimpi yhdentyminen on aivan erityisesti pienten kansakuntien etu ja selviytymisen edellytys myös tulevaisuudessa.

Tiedämme, että maailma on parempi paikka silloin, kun Eurooppa ja Yhdysvallat pystyvät edistämään kestäväää taloudellista kehitystä ja sellaista maailmanjärjestystä, joka nojaa yhteistyöhön, demokratiaan ja perusoikeuksien kunnioittamiseen. Sen puolesta kannattaa toimia.